

การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*

COMMUNITY-BASED LEARNING DESIGN FOR DEVELOPING LEARNING IN THE 21ST CENTURY

กิตติยา ฤทธิภักดี*, ปววรรณรัตน์ ประเทืองไทย, ธฤตา นฤภัย

Kittiya Rittipakdee*, Pawannarat Prateungthai, Thrittha Naruphai

วิทยาลัยชุมชนสตูล สตูล ประเทศไทย

Satun Community College, Satun, Thailand

*Corresponding author E-mail: Kittiya.c2517@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เชื่อมโยงเนื้อหาบทเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยนำปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นประเด็นหลักในการศึกษา ผู้เรียนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในชุมชน ซึ่งช่วยเชื่อมโยงทฤษฎีกับประสบการณ์จริง พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกันในบริบทที่เป็นจริง การเรียนรู้นี้ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งในปัญหาชุมชน และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างความรู้ทางวิชาการ แต่ยังเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน แนวทางนี้ส่งผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สอนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้ช่วยหรือโค้ชในการกระตุ้นการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงทฤษฎีและการปฏิบัติให้มีความหมายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเน้นการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณและประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ไขปัญหาจากประสบการณ์จริงในชุมชน การเชื่อมโยงการเรียนรู้กับชุมชนช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกันและการรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การทำงานร่วมกัน และการแก้ปัญหาสังคม ชุมชนที่เข้าร่วมยังได้รับประโยชน์จากการนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาในระยะยาว สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการพัฒนาของทั้งผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนในการรับมือกับความท้าทายในโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

สำคัญ: การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, การพัฒนาและส่งเสริม, การจัดการเรียนรู้, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aims to present a framework for developing and promoting community-based learning management that connects lesson content with local communities. The goal is to foster meaningful learning that can be applied in daily life by using community environmental issues as central themes of study. Learners engage in hands-on activities within the community, bridging theoretical knowledge with real-world experience, while developing analytical thinking, problem-solving, and collaboration skills in authentic contexts. This approach enables learners to gain a deeper understanding of community problems and to apply their knowledge in solving environmental issues sustainably, such as in natural resource and environmental management or conservation projects. It not only builds academic knowledge but also strengthens social responsibility and contributes to sustainable community development. Moreover, this approach transforms the role of teachers from knowledge transmitters to facilitators or coaches who stimulate critical thinking and problem-solving. Teachers play a key role in linking theory with practice, making learning more meaningful and applicable to everyday life. Emphasis is placed on encouraging learners to think critically and apply knowledge to solve real-world problems encountered in their communities. Connecting learning with the community also helps develop teamwork and social responsibility—key 21st-century skills that emphasize experiential learning, collaboration, and environmental problem-solving. Participating communities benefit by applying knowledge to their own development and environmental solutions, leading to long-term community advancement. This reflects transformative changes that impact learners, educators, and communities alike in addressing the challenges of a rapidly changing world.

Keywords: Community-Based Learning, Educational Development and Promotion, Learning Management Strategies, 21st Century Education

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม หรือเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในด้านดิจิทัลที่ทำให้ข้อมูลและสารสนเทศสามารถเชื่อมโยงและเปลี่ยนแปลงได้ทันที ซึ่งการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์จึงกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถขับเคลื่อนประเทศให้เติบโตและเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม การพัฒนานี้จำเป็นต้องเน้นไปที่ความยั่งยืนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) จากการศึกษาของ Delors, J. ได้เสนอแนวคิดที่สำคัญในการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยแนะนำการเรียนรู้ 4 แบบ ได้แก่ 1) การเรียนรู้เพื่อรู้ (learning to know) ที่มุ่งเน้นการเข้าใจความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็น 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้ (learning to do) ซึ่งช่วยให้สามารถนำ

ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง 3) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (learning to live together) ที่เน้นการทำงานร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข และ 4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต (learning to be) เพื่อพัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลในทุกด้าน (Delors, J., 1996) ตรงกับแนวคิดของ ภูษณิศ มินาเขตร และสิริทรัพย์ สีหะวงษ์ กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้ทั้ง 4 ประการนี้ถือเป็นแนวทางสำคัญในการ พัฒนาการศึกษามุ่งเน้นความยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 ในทางปฏิบัติการพัฒนานักศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะ จำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ วิธีคิด และวิธีการเรียนรู้ รวมถึงกระบวนการพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยทั้ง อาจารย์และนักศึกษาควรเตรียมความพร้อมร่วมกันเพื่อให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและเชื่อมโยงกับระบบ การศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการศึกษาจึงต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและพัฒนาผู้เรียนให้ มีทักษะที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความสุข (ภูษณิศ มินาเขตร และสิริทรัพย์ สีหะวงษ์, 2562)

ในการพัฒนานักศึกษาในปัจจุบัน ซึ่ง นิภาพรณ เจนสันติกุล กล่าวไว้ว่า มุ่งพัฒนาทักษะสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) วิถีทางของการคิด เช่น การคิดสร้างสรรค์ การคิดวิจารณ์ญาณ การแก้ปัญหาการเรียนรู้ และการตัดสินใจ 2) วิถีทางของการทำงาน ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและการร่วมมือ 3) เครื่องมือสำหรับการทำงาน ได้แก่ เทคโนโลยีสารสนเทศและความรู้ด้านข้อมูล และ 4) ทักษะสำหรับดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นพลเมือง การใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพ รวมถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ซึ่งประกอบด้วย Knowledge (ความรู้), Skills (ทักษะ), Attitudes (ทัศนคติ), Values and Ethics (ค่านิยมและจริยธรรม) หรือที่เรียกว่า KSAVE ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาจึงมีความจำเป็นที่บัณฑิตทุกคนต้องมี ความรู้พื้นฐาน และทักษะที่จำเป็นในการประกอบอาชีพในอนาคต (นิภาพรณ เจนสันติกุล, 2564)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) เป็นแนวคิดที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง จากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้เรียน ผู้สอน และกลุ่มคนในชุมชน กระบวนการสำคัญคือการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ภายในชุมชนมากขึ้น ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในด้านทักษะ ความรู้ที่หลากหลาย เช่น การสังเคราะห์ การคิดวิเคราะห์อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ Cohen, R. & Kinney, D. ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นการบริการชุมชน (Service-Learning) ซึ่งช่วยให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะใหม่ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนจริง ๆ โดยใช้ประสบการณ์ที่ได้รับในชุมชนมา เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ดังนั้นการนำชุมชนมาใช้เป็นแหล่งเรียนรู้จึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการ บรรลุผลลัพธ์ของการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและ ความรู้ที่หลากหลาย แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสามารถในการคิดและทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างการ เปลี่ยนแปลงในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น (Cohen, R. & Kinney, D., 1999)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของบทความ "การออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21" ซึ่งผู้สอนได้รวบรวมแนวคิดและรูปแบบการ จัดการเรียนการสอนมาใช้เพื่อค้นหาแนวทางการเรียนรู้ที่เหมาะสม และพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์รวมถึง ทักษะต่าง ๆ ของผู้เรียนในอนาคต

พื้นฐานทางทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) มีรากฐานจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ของ Piaget, J., & Vygotsky, J., ซึ่งเชื่อว่าผู้เรียนควรเป็น ศูนย์กลางของการเรียนรู้ โดยสร้างองค์ความรู้ใหม่จากประสบการณ์เดิมและการมีปฏิสัมพันธ์กับ สภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม (Piaget, J., 1972); (Vygotsky, J., 1978) การเรียนรู้ในลักษณะนี้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทชีวิตจริงของตนเอง นอกจากนี้ แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb, D. A. ซึ่งเน้นวงจรการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การมีประสบการณ์จริง (Concrete Experience) การสะท้อนคิด (Reflective Observation) การสร้างความรู้ (Abstract Conceptualization) และการทดลองใช้ (Active Experimentation) โดยมีบทบาทของครูผู้สอนในฐานะ “ผู้ออกแบบการเรียนรู้” ที่ต้องจัดกิจกรรมและสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่แท้จริงจาก สถานการณ์ในชุมชน (Kolb, D. A., 1984) ในขณะเดียวกัน การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังมีความสอดคล้อง กับแนวคิดของ Cohen, R. & Kinney, D. & Furco, A., กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เพื่อพัฒนาพลเมือง (Civic Education) และการเรียนรู้เชิงรับใช้สังคม (Service Learning) ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ชุมชน เรียนรู้ทักษะชีวิต การทำงานร่วมกับผู้อื่น และตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม (Cohen, R. & Kinney, D., 1999); (Furco, A., 1996) ด้วยเหตุนี้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจึงถือเป็นแนวทาง สำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สอดคล้องกับความ ต้องการของศตวรรษที่ 21

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติซึ่ง Melaville, A, et al. ได้สรุปกลยุทธ์หลักในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ทั้งหมด 6 กลยุทธ์ ดังนี้ (Melaville, A, et al., 2015)

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service: ABCS) เป็นการเชื่อมโยงภารกิจทางการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนโดยรอบ ทั้งในระดับสถาบันอุดมศึกษาและโรงเรียนของรัฐ การจัดบริการในลักษณะนี้มุ่งเน้นไปที่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชน หลักการสำคัญของการบริการชุมชนเชิงวิชาการคือ การทำงานร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย การให้บริการในรูปแบบนี้จะเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน โดยมีการใช้กระบวนการเรียนรู้ การวิจัย และการดำเนินการต่าง ๆ ในระหว่างเวลาการเรียนการสอนหรือหลังเลิกเรียน

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและพลังในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ หลักการสำคัญของการศึกษาความเป็นพลเมืองมีดังนี้ 1) สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ในบทบาทของพลเมืองอย่างชัดเจน 2) สะท้อนถึงเจตนารมณ์และความพยายาม ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ของความเป็น

พลเมืองที่มีประสิทธิภาพ 3) ให้ประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน 4) เน้นแนวคิดที่จำเป็นต่อระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจถึงบทบาทของตนในสังคมประชาธิปไตย 5) ช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยง ระหว่างแนวคิดประชาธิปไตยกับชีวิตประจำวันของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับโลกธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยใช้สภาพแวดล้อม ของโรงเรียนและชุมชนเป็นกรอบให้ผู้เรียนสร้างการเรียนรู้ของตนเองกลยุทธ์นี้ไม่ได้มุ่งเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเป็นหลักแต่จะใช้สิ่งแวดล้อมสร้างความสนใจของผู้เรียนก่อน โดยมีหลักการสำคัญ คือ จะต้องสอนแนวคิดทางนิเวศวิทยาที่สำคัญและความสัมพันธ์ในระบบนิเวศ เสริมสร้างความรู้ที่ลุ่มลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อกระตุ้นให้ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวกฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์และการสืบเสาะเรียนรู้จาก การลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน โดยชุมชนทำหน้าที่ เป็นแหล่งข้อมูลและให้ความร่วมมือในทุก ๆ ด้าน โรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อทำให้ ห้องเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้การทำงานและการใช้ชีวิตที่ดีโดยชุมชนมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียนมีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่างผู้เรียน ครูผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยการบริการ (Service Learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อประชาสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนดขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการ เรียนรู้ตามหลักสูตรโดยมีหลักการสำคัญคือ 1) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่มีเป้าหมายด้านความรู้ความสามารถที่ชัดเจน 2) การบริการตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริง มีช่วงเวลาการปฏิบัติ อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและชุมชน 3) มีการร่วมมือระหว่างผู้เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดมีส่วนร่วมในการวางแผนการให้บริการและทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน 4) ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ และดำเนินการในตามภาระงานที่ได้รับมอบหมาย 5) การสะท้อนคิด ซึ่งเกิดขึ้นก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้และ 6) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้โดยมี เป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

6. การเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้ที่มีประสบการณ์เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับ แบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์ (Melaville, A, et al., 2015)

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต

การจัดการเรียนรู้ในรายวิชาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิตโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยชุมชนสตูล ถูกออกแบบโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดวิพากษ์และการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน และยังสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb, D.A. ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience) การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflective Observation) การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization) และการทดสอบและปรับใช้ความรู้ (Active Experimentation) (Kolb, D. A., 1984) ซึ่งการเรียนการสอนจะมีการแบ่งเป็น 4 ช่วงระยะเวลาดังนี้

สัปดาห์ที่ 1-5 การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience: CE) ในช่วงนี้ นักศึกษาจะได้รับประสบการณ์ตรงทั้งในห้องเรียนและภาคสนามเพื่อทำความเข้าใจลักษณะของชุมชนในจังหวัดสตูล ผ่านการศึกษาริบทของพื้นที่และเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนรู้ชุมชน โดยจะเน้นการศึกษาในด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขที่ยั่งยืน ได้แก่ 1) ผังเครือญาติ การศึกษาความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่อาจมีผลต่อการจัดการทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น วิธีการแบ่งปันทรัพยากรธรรมชาติหรือการจัดการพื้นที่ชุมชนร่วมกัน ซึ่งอาจมีผลต่อการปรับใช้แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละครอบครัวและกลุ่มในชุมชน 2) โครงสร้างองค์กรชุมชน การทำความเข้าใจถึงองค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ที่มีบทบาทในชุมชน เช่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือกลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาผ่านโครงสร้างนี้จะช่วยให้นักศึกษามองเห็นการทำงานร่วมกันในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการขยะ การฟื้นฟูป่า หรือการบริหารจัดการน้ำ 3) ระบบสุขภาพชุมชน การศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพของชุมชนในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดจากสภาพแวดล้อม เช่น คุณภาพน้ำดื่มในพื้นที่ การเกษตรที่ใช้สารเคมี หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ การศึกษานี้จะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม และวิธีการป้องกันผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี 4) ปฏิทินชุมชน การติดตามกิจกรรมที่สำคัญของชุมชนในแต่ละปี เช่น การเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร การจัดการแหล่งน้ำ หรือกิจกรรมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยกิจกรรมเหล่านี้อาจช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงการจัดการทรัพยากรที่มีอย่างยั่งยืน และเป็นการเรียนรู้วิธีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมในชุมชนให้สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ 5) ประวัติศาสตร์และแผนที่เดินดิน การศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและการใช้พื้นที่ในชุมชน ผ่านแผนที่เดินดินจะช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงวิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในอดีตและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้พื้นที่ในปัจจุบัน เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่า การเปลี่ยนแปลงของแหล่งน้ำ หรือการทำการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

สัปดาห์ที่ 6-10 การสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation: RO) ในช่วงนี้ ผู้สอนจะส่งเสริมให้นักศึกษาสะท้อนการเรียนรู้ที่ได้จากการลงพื้นที่ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์จากการศึกษาในชุมชนและทำการทบทวนในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านกระบวนการเขียนบันทึกการเรียนรู้ (Learning Journal) นักศึกษานำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อ 1) วิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียของการนำเครื่องมือในการศึกษาชุมชนไปใช้ 2) แยกแยะความ

แตกต่างของบริบทในชุมชนและเมือง และการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในแต่ละบริบท 3) การสะท้อนความคิดในช่วงนี้ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงมิติที่หลากหลายของชุมชนและเข้าใจผลกระทบที่เกิดจากการใช้เครื่องมือในการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

สัปดาห์ที่ 11-13 การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization: AC) ในช่วงนี้ผู้เรียนจะได้ทำการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการลงพื้นที่และการสะท้อนการเรียนรู้ผ่านการใช้ แผนภาพมโนทัศน์ (Mind Mapping) ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับการศึกษาในชุมชน จนสามารถจัดระเบียบความคิดและสรุปสิ่งที่เรียนรู้ในรูปแบบที่เป็นระบบ เพื่อสะท้อนให้เห็นถึง 1) วิธีการที่ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในชุมชนมาปรับใช้ในเชิงทฤษฎี 2) แนวทางการนำความรู้มาพัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน

สัปดาห์ที่ 14-15 การอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และผลิตผลงานสร้างสรรค์ (Active Experimentation & Creative Outputs) ในช่วงสุดท้ายของการเรียนรู้ (สัปดาห์ที่ 14-15) นักศึกษาจะได้ร่วมมือกับชุมชนในการผลิตผลงานที่สะท้อนความเข้าใจในปัญหาสิ่งแวดล้อมและการนำเสนอแนวทางการแก้ไขที่สร้างสรรค์และยั่งยืน โดยเริ่มจากการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความรู้ในห้องเรียนเพื่อสำรวจแนวทางการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น 1) การจัดทำโครงการวิจัยชุมชนร่วมกับชุมชน นักศึกษาและชุมชนร่วมกันระบุปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น การจัดการขยะมูลฝอย การลดการใช้พลาสติก การอนุรักษ์ป่าชายเลน หรือการป้องกันน้ำท่วม จากนั้นนักศึกษาจะช่วยชุมชนในการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมนำเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์และยั่งยืน เช่น การสร้างโครงการ Zero Waste หรือการจัดทำปฏิทินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน 2) การพัฒนาแผนการพัฒนายั่งยืนร่วมกับชุมชน นักศึกษาและชุมชนจะร่วมกันวางแผนการพัฒนายั่งยืนที่สามารถนำไปใช้ในชุมชน โดยใช้ความรู้ที่ได้จากการศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมและการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ เช่น การสร้างแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน หรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม 3) การผลิตสื่อการสอนและสื่อประชาสัมพันธ์ นักศึกษาสามารถผลิตสื่อการสอนและสื่อประชาสัมพันธ์ที่ช่วยให้ชุมชนเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและวิธีการแก้ไขในรูปแบบที่ง่ายต่อการเข้าใจ เช่น การสร้างแผนภาพ โปสเตอร์ วิดีโอ หรือสื่อดิจิทัลอื่น ๆ ที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) การจัดทำโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับชุมชน นักศึกษาและชุมชนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้หรือการปลูกป่าชายเลน โดยมีการใช้เทคโนโลยีที่สามารถติดตามความก้าวหน้าของโครงการและประเมินผลการอนุรักษ์ 5) การผลิตผลงานสร้างสรรค์จากการนำขยะและสิ่งเหลือใช้มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ (Reuse & Upcycle) ในกิจกรรมนี้ นักศึกษาและชุมชนจะร่วมกันคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากขยะหรือวัสดุเหลือใช้ที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ เช่น การนำล้อยางรถมาทำเป็นกระถางต้นไม้ หรือเครื่องออกกำลังกาย การสร้างผลิตภัณฑ์ที่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ชาสมุนไพรผลิตจากธัญพืชเพื่อสุขภาพ ซึ่งไม่เพียงช่วยลดปริมาณขยะ แต่ยังส่งเสริมการมีสุขภาพที่ดีจากการใช้ผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังมีการแปรรูปขยะและสิ่งเหลือใช้ให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีประโยชน์ เช่น การทำเสื้อผ้าจากวัสดุรีไซเคิล กระเป๋าจากเศษขวน โต๊ะเก้าอี้นักเรียนจากฝาขวดพลาสติก หรือการผลิตเครื่องใช้ที่สามารถใช้งานได้หลายครั้ง (multi-use) ซึ่งจะช่วยลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมการใช้วัสดุที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กิจกรรมเหล่านี้จะให้นักศึกษาและชุมชนสามารถร่วมกันพัฒนาผลงานที่ไม่เพียงแต่ช่วย

แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันที่มีความยั่งยืนและสร้างสรรค์ โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ และมีประโยชน์ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของชุมชน

6) การทบทวนแนวคิดใหม่ในกระบวนการศึกษาและการส่งเสริมการตระหนักรู้ ในการเรียนรู้และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักศึกษาและชุมชนจะร่วมกันพัฒนาวิธีการศึกษาใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เช่น กิจกรรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การจัดการขยะ การอนุรักษ์น้ำ หรือการปลูกพืชท้องถิ่นที่มีความสำคัญในระบบนิเวศของพื้นที่ ทั้งนี้ จะเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่สามารถทำให้ชุมชนเข้าใจถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและสามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืน

การประเมินผล

การประเมินผลผู้เรียนโดยผู้สอนและชุมชน มีดังนี้

1. การประเมินตนเองของนักศึกษา (Self-Assessment) วัตถุประสงค์เพื่อให้ นักศึกษาสามารถสะท้อนถึงความเข้าใจและทักษะที่ได้รับจากการเรียนรู้ รวมถึงประเมินพัฒนาการของตนเองในด้านต่าง ๆ ด้วยเครื่องมือ ดังนี้

1) แบบสอบถามการประเมินตนเอง (Self-Assessment Surveys) เป็นแบบสอบถามที่ให้นักศึกษาประเมินความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ทักษะที่พัฒนา และการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตจริง 2) บันทึกสะท้อนความคิด (Reflection Journals) เป็นการเขียนบันทึกสะท้อนความคิดหลังการเรียนการสอน เพื่อให้ นักศึกษามีโอกาสทบทวนและประเมินการเรียนรู้ของตนเอง

2. การประเมินโดยผู้สอน (Instructor's Evaluation) วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาจากมุมมองของผู้สอน โดยใช้เกณฑ์ที่ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เครื่องมือที่ใช้คือ

1) เกณฑ์การประเมิน (Rubrics) ใช้เกณฑ์การประเมินที่กำหนดระดับความสำเร็จของนักศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา ทักษะการคิดวิเคราะห์ และการทำงานกลุ่ม 2) การสอบหรือแบบทดสอบ (Exams/Quizzes) การใช้การสอบเพื่อวัดความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา 3) การประเมินการทำงานกลุ่ม (Group Project Evaluation) ประเมินการทำงานร่วมกันของนักศึกษาในโครงการต่าง ๆ โดยการพิจารณาทักษะการทำงานร่วมกันและการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม

3. การประเมินจากชุมชน (Community Feedback) วัตถุประสงค์ เพื่อรับข้อมูลย้อนกลับจากชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของนักศึกษาในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน และการใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง

เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสอบถามจากชุมชน (Community Surveys) ใช้แบบสอบถามเพื่อให้ชุมชนประเมินการมีส่วนร่วมและผลกระทบจากการทำงานของนักศึกษา 2) การสัมภาษณ์หรือกลุ่มสนทนา (Interviews or Focus Groups) การสัมภาษณ์สมาชิกชุมชนหรือการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการทำงานร่วมกันและผลกระทบที่เกิดขึ้น

4. เครื่องมือการประเมินผลรวม (Integrated Assessment Tools) 1) ใช้ระบบการประเมินออนไลน์ (Online Assessment Platforms) การใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Google Forms, SurveyMonkey หรือแพลตฟอร์ม LMS (Learning Management System) ในการรวบรวมข้อมูลจากทั้งสามแหล่งการประเมิน (ตนเอง ผู้สอน และชุมชน) อย่างมีประสิทธิภาพ 2) เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis Tools)

ใช้โปรแกรมเช่น Excel SPSS หรือ Google Sheets เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สอนสามารถประเมินผลการเรียนรู้และปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีระบบ

ผลลัพธ์การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับปัญหาจริงในชุมชน เพื่อส่งเสริมทักษะและความรู้ทั้งในด้านวิชาการและชีวิตจริง โดยผลลัพธ์จากการจัดการเรียนรู้นี้จะเกิดขึ้นในหลายมิติ ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน ดังนี้

ผู้เรียน การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยพัฒนาผู้เรียนในหลายด้านดังนี้ 1) การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า นักศึกษาสามารถมองปัญหาสิ่งแวดล้อมจากหลาย มุมมอง และตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลมากขึ้น โดยใช้แผนภาพโน้ตช่วยจัดระเบียบความคิดและเสนอแนว ทางแก้ไขปัญหา 2) การเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยนักศึกษาได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วม ร่วมในการออกแบบ โครงการพัฒนาที่ยั่งยืนและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม ผ่านการปฏิบัติจริงในชุมชน สอดคล้องกับ สุปรียา ไผ่ล้อม ที่สรุปว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นรูปแบบที่ เปิดกว้างให้ผู้เรียนได้สัมผัส และ สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมได้เผชิญสถานการณ์และหาทางเลือกได้คิดวิเคราะห์ฝึก ปฏิบัติจนประจักษ์จริงเกิดความรู้ซึ่ง การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นกลวิธีหนึ่งที่ใช้เสริมสร้างทักษะการ ทำงานตามสภาพแวดล้อมจริง (สุปรียา ไผ่ล้อม, 2562) 3) การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนรู้ เกิดขึ้นจากการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับประชาชนในชุมชน โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นที่ในการศึกษาช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ สอดคล้องกับแนวคิดของ Owens, T. R., Wang, C. & Beakley, B. A. et al. ที่กล่าวว่า โครงสร้างทางสังคมและแบบแผนทางสังคม สภาพ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน และการทำงาน ร่วมกันเป็นกลุ่มของผู้เรียนโดยกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีทั้งในส่วนภาคทฤษฎีและภาคการฝึกปฏิบัติ (Owens, T. R. & Wang, C., 1996); (Beakley, B. A. et al., 2003) 4) การพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม พบว่า นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน โดย สอดคล้องกับทฤษฎีของ คอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ซึ่ง Cohen, R. & Kinney, D. ได้กล่าว ย้ำไว้ว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนผ่านประสบการณ์ ที่มีความหมาย โดยผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยการเชื่อมโยงกับความรู้เดิมและความเข้าใจที่มีอยู่ในปัจจุบัน (Cohen, R. & Kinney, D., 1999) การเรียนรู้ ในบริบทของชุมชนและสังคมทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง ซึ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อนกระบวนการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติจริง ในชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ การศึกษาของ Billig, S. H. ที่กล่าวถึง Service Learning หรือการเรียนรู้ที่มี ส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งไม่เพียงแต่ ช่วยพัฒนาชุมชน แต่ยังช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะชีวิตที่สำคัญ เช่น ความเป็น ผู้นำ การทำงานร่วมกัน และ การแก้ปัญหา การมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนทำให้ผู้เรียนเข้าใจความท้าทายที่เกิดขึ้นใน สังคม และเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย โดยการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่เชื่อมโยงกับการแก้ปัญหาท้องถิ่น และการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน (Billig, S. H., 2000)

ผู้สอน การใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้สอนเกิดการพัฒนาและปรับเปลี่ยนใน หลายด้าน ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้สอน ผู้สอนไม่ได้เป็นเพียงแค่ผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่ยังทำ หน้าที่ เป็น "ผู้ช่วย" หรือ "โค้ช" ที่สนับสนุนการเรียนรู้และการคิดอย่างมีวิจารณญาณผ่านประสบการณ์จริงใน ชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทิฆานนท์ ชุมแวงวาปี และ ลัดดา ศิลาน้อย ที่สรุปว่าการใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของผู้เรียน ผ่านการลงพื้นที่เพื่อ ฝึกทักษะการแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริง และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาหลากหลาย การเรียนรู้ในลักษณะนี้ กระตุ้นและท้าทายผู้เรียนให้คิดอย่างมีเหตุผล และสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ทิฆานนท์ ชุมแวงวาปี และลัดดา ศิลาน้อย, 2566) นอกจากนี้ วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์ กล่าวไว้ว่า การใช้ชุมชน เป็นฐานยังส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน โดยการเชื่อมโยงการศึกษาเข้ากับปัญหาจริงในชุมชน (วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ที่ Cohen, R. & Kinney, D ได้เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์และการสะท้อนความรู้จากการปฏิบัติจริงในสภาพแวดล้อม จริง (Cohen, R. & Kinney, D., 1999) 2) การพัฒนาทักษะการออกแบบการเรียนการสอน พบว่า ผู้สอน สามารถออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น การใช้เครื่องมือศึกษาชุมชน และการประเมินผลจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสัมภาษณ์และการสังเกตพฤติกรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของ Chavez, L. & Garcia, M. ที่สรุปว่า ไม่เพียงแต่ผู้เรียนที่ได้รับประโยชน์จากการเชื่อมโยงกับชุมชน แต่ ผู้สอนก็ได้รับการพัฒนาเช่นกัน โดยเฉพาะในการสะท้อนผลการสอนและการปรับแนวทางการสอนให้ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ดีขึ้น (Chavez, L. & Garcia, M., 2024) ผู้สอนมีบทบาทสำคัญ ในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และมีผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม 3) การเปลี่ยนแปลงในการใช้วิธีการสอน โดยผู้สอนนำวิธีการที่ยืดหยุ่นและ เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชุมชน เช่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาและการเชิญผู้เชี่ยวชาญจาก ชุมชนมาแบ่งปันประสบการณ์ 4) การปรับตัวและการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง โดยผู้สอนสะท้อนผลการสอนอย่าง ต่อเนื่องและใช้ข้อมูลจากนักศึกษาและชุมชนในการปรับปรุงแผนการสอน และ 5) การส่งเสริมความรับผิดชอบ ต่อสังคม พบว่า การใช้ชุมชนเป็นฐานช่วยให้ผู้สอนพัฒนาและมีส่วนร่วมในการสร้างความตระหนักเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ผ่านการทำงานร่วมกับชุมชนและผู้เรียนในการพัฒนาโครงการต่าง ๆ

ชุมชน การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนในหลายด้าน ดังนี้ 1) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากนักศึกษาและผู้สอนในการ พัฒนาโครงการต่าง ๆ เช่น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งช่วยเพิ่มความสามารถในการจัดการปัญหาภายในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่ง Harkavy, I. & Hartley, M. ได้ เสนอแนะไว้ว่า Community-Based Learning ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง ระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนรอบข้างอีกด้วย (Harkavy, I. & Hartley, M., 2009) 2) การสร้างความ ตระหนักในปัญหาสิ่งแวดล้อม พบว่า ชุมชนเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและร่วมค้นหาวិธีการแก้ไขผ่านกิจกรรม การศึกษาและโครงการวิจัย ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อในการดูแลสิ่งแวดล้อม 3) การพัฒนาทักษะและ ความสามารถของคนในชุมชน โดยชุมชนได้รับทักษะและความรู้จากการร่วมมือกับนักศึกษาและผู้สอน เช่น การใช้เครื่องมือวิจัยและการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม 4) การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับภายนอก พบว่า การร่วมมือกับสถาบันการศึกษา เสริมความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ ช่วยนำทรัพยากร ภายนอกมาพัฒนาชุมชน 5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกัน พบว่า ชุมชนได้ร่วมเรียนรู้และ ทำกิจกรรมต่าง ๆ เสริมสร้าง

ความร่วมมือและความเป็นหนึ่งเดียวในการแก้ปัญหาท้องถิ่น สอดคล้องกับ แนวคิดของ Dorado, S. & Giles, D. E. กล่าวไว้ว่า การบริการชุมชนที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตัวเอง แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและเข้าใจบทบาทของตนใน การพัฒนาชุมชนในระยะยาว การออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและยั่งยืน (Dorado, S. & Giles, D. E., 2004) 6) การส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม และการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า ชุมชนเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงการรักษา สิ่งแวดล้อมและการดูแลสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการตระหนักถึงการพัฒนายั่งยืนสามารถเกิดขึ้น ได้จากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม Service-Learning ที่ช่วยให้นักศึกษาและชุมชนร่วมกันเรียนรู้ถึงความสำคัญ ของการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตรงกับหลักการที่ Cohen, R. & Kinney, D. ได้กล่าวถึงในบทความ "Service-Learning in the Community College" ว่า Service-Learning เป็น เครื่องมือสำคัญในการสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักศึกษาและชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาที่ยั่งยืน (Cohen, R. & Kinney, D., 1999)

สรุป

บทความวิชาการนี้ สรุปได้ว่า แนวทางการออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในบริบทของชุมชน มุ่งพัฒนาทักษะและความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาจริงในสังคมและสิ่งแวดล้อม การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิตใช้แนวทางการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยชุมชนสตูล โดยการออกแบบการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการคิดวิพากษ์และการแก้ปัญหา ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน มีเนื้อหาประกอบด้วย 1) พื้นฐานทางทฤษฎีของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชน เป็นฐาน 2) กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 6 กลยุทธ์ ได้แก่ การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (Academically Based Community Service: ABCS) การศึกษาความเป็นพลเมือง (Civic Education) การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Education) การเรียนรู้โดยใช้สถานที่ที่เป็นฐาน (Place-Based Learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” การเรียนรู้โดยการบริการ (Service Learning) และการเรียนรู้โดยใช้การทำงานเป็นฐาน (Work-Based Learning) 3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำมาใช้ ในรายวิชาวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อมเพื่อชีวิต ตามทฤษฎีการเรียนรู้ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb, D.A. ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience) การสะท้อนการเรียนรู้ (Reflective Observation) การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization) และการทดสอบและปรับใช้ความรู้ (Active Experimentation) มีดังนี้ สัปดาห์ที่ 1 - 5 การสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ (Concrete Experience: CE) สัปดาห์ที่ 6 - 10 การสะท้อนการเรียนรู้/ทบทวนการเรียนรู้ (Reflective Observation: RO) สัปดาห์ที่ 11-13 การสรุปองค์ความรู้ (Abstract Conceptualization: AC) สัปดาห์ที่ 14 - 15 การอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้และ

ผลิตผลงานสร้างสรรค์ (Active Experimentation & Creative Outputs) 4) การประเมินผล ได้แก่ การประเมินตนเองของ นักศึกษา (Self-Assessment) บันทึกสะท้อนความคิด (Reflection Journals) การประเมินโดยผู้สอน (Instructor's Evaluation) เครื่องมือที่ใช้คือ เกณฑ์การประเมิน (Rubrics) การสอบหรือแบบทดสอบ (Exams/Quizzes) การประเมินการทำงานกลุ่ม (Group Project Evaluation) และการประเมินจากชุมชน (Community Feedback) เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามจากชุมชน (Community Surveys) การ สัมภาษณ์หรือกลุ่มสนทนา (Interviews or Focus Groups) เครื่องมือการประเมินผลรวม (Integrated Assessment Tools) 1) ใช้ระบบการประเมินออนไลน์ (Online Assessment Platforms) การใช้ แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Google Forms, SurveyMonkey หรือแพลตฟอร์ม LMS (Learning Management System) ในการรวบรวมข้อมูลจากทั้งสามแหล่งการประเมิน (ตนเอง ผู้สอน และชุมชน) อย่าง มีประสิทธิภาพ 2) เครื่องมือการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis Tools) ใช้โปรแกรมเช่น Excel SPSS หรือ Google Sheets เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สอนสามารถ ประเมินผลการเรียนรู้และปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างมีระบบ 6) ผลลัพธ์การจัดการเรียนรู้โดยชุมชน เป็นฐาน (Community-Based Learning) ได้แก่ การพัฒนาผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน นักศึกษาจะมีการศึกษาผ่านการลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาบริบทต่าง ๆ เช่น ผังเครือญาติ โครงสร้างองค์กร ชุมชน ระบบสุขภาพชุมชน และประวัติศาสตร์พื้นที่ เพื่อเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและการแก้ไขที่ยั่งยืน จากนั้น นักศึกษาจะสะท้อนการเรียนรู้ผ่านการเขียนบันทึกและอภิปรายในห้องเรียน สรุปความรู้ที่ได้รับและออกแบบ โครงการแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน รวมถึงการผลิตผลงานสร้างสรรค์ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง เช่น โครงการ Zero Waste การสร้างแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประเมินผลจะใช้ทั้งการประเมินจากตนเอง ผู้สอน และชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ที่ยั่งยืน โดยผลลัพธ์ที่ได้จะส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อมอย่างสร้างสรรค์ และการมีความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งการพัฒนาผู้สอนและชุมชนในด้านการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การสร้างความตระหนักรู้ในปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทักษะร่วมกันใน การแก้ไขปัญหาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- ทิตานนท์ ชุมแวงวาปี และลัดดา ศิลาน้อย. (2566). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการแก้ปัญหาด้วยวิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคห้องเรียนกลับด้านของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในรายวิชาสังคมศึกษา ส 21103. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 38(4), 7-14.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. (2564). กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : บทสะท้อนจากประสบการณ์และการเรียนรู้. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มจร วิทยาเขตอีสาน, 2(3), 78-85.
- ภูษณิศ มินาเขตร และสิริทรัพย์ สีหะวงษ์. (2562). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานร่วมกับการใช้ Courseville ในรายวิชาการสร้างเสริมสุขภาพต่อการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาพยาบาล. วารสารสุขภาพและการศึกษาพยาบาล, 25 (1), 74-87.

- วิไลภรณ์ ฤทธิคุปต์. (2561). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของครูในศตวรรษที่ 21. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 11(3). 179-191.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579. กรุงเทพมหานคร: พรินทวาทกราฟฟิค จำกัด.
- สุปรียา ไผ่ล้อม. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเมืองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. วารสารเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2(5), 96-111.
- Beakley, B. A. et al. (2003). Community-based instruction: A Guidebook for Teachers. Virginia: Council for Exceptional Children.
- Billig, S. H. (2000). Research on K-12 School-Based Service Learning: The Evidence Builds. Phi Delta Kappan, 81(9), 658-664.
- Chavez, L. & Garcia, M. (2024). Building Social Responsibility through Community Partnerships in Education. Journal of Social Science Education, 22(4), 200-210.
- Cohen, R. & Kinney, D. (1999). Service-Learning in the Community College. The Community College Journal of Research and Practice, 23(7), 671-681.
- Delors, J. (1996). Learning: The Treasure Within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO Publishing.
- Dorado, S. & Giles, D. E. (2004). Service- Learning in Community- Based Organizations: Implications for Program Design and Evaluation. Journal of Community Practice, 12(3), 73-91.
- Furco, A. (1996). Service- learning and school- to- work: Making the connections. Journal of Cooperative Education, 32(1), 7-14.
- Harkavy, I. & Hartley, M. (2009). Creating a New American University: Public Engagement and the Development of Community- Based Learning. Change: The Magazine of Higher Learning, 41(5), 22-29.
- Kolb, D. A. (1984). Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. New Jersey: Prentice Hall.
- Melaville, A, et al. (2015). Community- based learning: Engaging students for success and citizenship. Partnerships/ Community. Retrieved February 15, 2025, from <http://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships/40>
- Owens, T. R. & Wang, C. (1996). Community - Based Learning: A Foundation for Meaningful Education Reform. United States of America: University of Nebraska at Omaha.
- Piaget, J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood. Human Development, 15(1-2), 1-12.
- Vygotsky, J. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes. Cambridge: Harvard University Press.